

4. Приказ Государственной налоговой администрации Украины №978 от 22.12.2010 г. «Об утверждении положения о регистрации плательщиков НДС».

Проаналізовано існуючий порядок отримання суб'єктами господарської діяльності свідоцтва платника ПДВ. Запропоновано заходи прискорення процедури реєстрації фізичних та юридичних осіб платниками ПДВ.

Ключові слова: ПДВ, реєстрація, платник, фізична та юридична особи, податковий кодекс.

The article contains the analysis of the existing procedure for obtaining a VAT registration certificate by business entities. The author has suggested activities aimed to accelerate registration procedure of legal entities and individuals subject as VAT payers.

Key words: VAT, registration, the payer, individuals and legal entities, the tax code.

Надійшло 15.09.2011.

УДК 332.15:330.111.66

О.А. Гончарук

ПЕРЕСТРУКТУРУВАННЯ ГОСПОДАРЬКОГО КОМПЛЕКСУ І ЙОГО ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто результати реструктуризації господарського комплексу країни впродовж 1990–2009 рр. у контексті цивілізаційних стандартів розвитку. Виявлено вплив структурних зрушень у секторах економіки на їх стан і потенції щодо забезпечення різнобічних потреб населення. Обґрунтовано недоліки у практичній реалізації структурної політики і запропоновано механізми їх усунення.

Ключові слова: господарський комплекс, структурні перетворення, оцінка, потреби населення, задоволення, проблеми, перспективи.

Постановка проблеми. З перших років незалежності на теренах України реалізується людиноцентрична концепція розвитку, за якої функціонування економічної системи підпорядковується соціальним цілям. Але результати двадцятирічного соціально-економічного руху слабо корелюються з добробутним характером соціальної реорганізації суспільства. Певною мірою така ситуація характеризує недостатню обґрунтованість національної стратегії і тактики розбудови соціальної держави в цілому і соціально-ринкового реформування її економіки зокрема.

Рецепція ринкового механізму з соціальною орієнтацією на українські терени пов'язувалася з деусупільненням економічної системи і потребувала особливої національної стратегії через здійснення трансформаційних потоків з лібералізації власності, реструктуризації господарського комплексу і соціалізації економіки.

Щодо реструктуризації господарського комплексу, то воно пов'язувалося з наданням йому більшої спрямованості на задоволення

потреб людей. Протягом десятиліть економіка України за часів колишнього СРСР концептуально складалася як виробництво заради виробництва. Така зорієнтованість економіки створювала безліч проблем соціального характеру, які унеможлилювали збалансування соціальної складової розвитку з економічною, наповнення роздрібного ринку, підвищення реального рівня життя населення та активну зацікавленість робітників в ефективній праці. У такій визначально складній ситуації особливого значення набули питання реструктуризації господарського комплексу країни.

Аналіз досліджень і публікацій. Природно, що практичне здійснення всієї гами заходів з доведення структури національної економіки до цивілізаційних зразків було можливе за умови пізнання і врахування надбань світової та вітчизняної теорії. Взагалі наукова база щодо структури господарського комплексу в контексті діючої доктрини сформувалася в умовах економіки, яка більшою мірою була зорієнтована на безпекові аспекти розвитку, аніж на задоволення різнобічних потреб населення.

Усі відомі наукові надбання минулої доби спрямовувалися на обґрунтування норми нагромадження національного доходу [1], розподілу капітальних вкладень [2], збалансування робочих місць і найманих працівників [3], атестації робочих місць [4] тощо.

Сучасні позиції бізнесу і політиків та наукові розробки з піднятої проблеми являють собою спроби фрагментарного характеру щодо задіяння в деіндустріалізовану економіку вирваних з цілісної сукупності заходів розвинутих закордонних країн з переструктурування їх господарського комплексу у постіндустріальному руслі [5; 6].

Виділення невирішених питань проблеми. Розуміння неадекватності цих рішень поточній ситуації і подальшим перспективам соціально-економічного розвитку потребує дослідження впливу сформованої структури господарського комплексу на добробутні позиції пересічного громадянина і напрацювання основних наукових положень щодо унормування структурної політики.

Метою статті є спроба встановити зміни стану добробуту населення за наслідками переструктурування національної економіки і виокремити недоліки структурної політики, які негативно впливали на нього, а також сформулювати пропозиції щодо удосконалення стратегії структурних трансформацій в перспективі.

Основна частина дослідження. Господарський комплекс у будь-якій розвинутій економіці являє собою не хаотичний набір різних суб'єктів господарювання, а закономірно й свідомо сформовану з них структуру. І саме взаємопов'язаність ланок та упорядкованих у певному співвідношенні зв'язків в економіці, тобто структура, забезпечує її стійкість і цілісність та визначає можливості соціально-економічного розвитку.

Якщо вести мову про економіку 1990 р., то структурним дисонансом у ній з погляду забезпечення стандартів добробуту було співвідношення між галузями, які виробляють товари та надають послуги.

На кінець 1990 р. галузі, які виробляли товари, складали в загальному обсязі випуску товарів і послуг понад 76,6%, що було на 13,4% менше, ніж 1960 р. Водночас питома вага групи промислових галузей, які виробляють товари, становила відповідно 50,7, будівництва – 6,8 та сільсько-

го господарства — 18,7% [7]. Якщо орієнтуватися на подібні індустріально розвинуті країни з достатнім рівнем соціалізації, то в країнах ЄС питома вага сільського господарства на той час не перевищувала 2,9%, а промисловості — 34,4%, у США відповідно 2,4 і 27,0%, Канаді — 1,4 і 31,8% та Японії — 2,3 і 38,9% [8, с. 41, 42, 45]. За таких структурних співвідношень, які мали місце в Україні на кінець 1990 р., один зайнятий у сільському господарстві був здатний прокормити 10 осіб, а в Німеччині — 45 [9, с. 4].

Впродовж 1991–2009 рр. ситуація зі співвідношенням сфери виробництва та послуг дещо змінилася на краще. Галузі з виробництва товарів зменшили свою частку у товарному випуску на 24,1% [7]. При цьому промисловий сектор на кінець 2009 р. складав 40,6; будівництво — 3,5; сільське господарство — 8,4 і сфера послуг — 47,5%. Кожен з тих, хто безпосередньо працював у сільському господарстві забезпечував продуктами харчування 15 осіб [7]. Тобто мова йде не про часткові структурні вдосконалення, а про радикальну зміну виробничої системи. Хоча в контексті структурних змін у господарському комплексі процеси тільки-но наблизилися до апогею. Згідно з теорією трьох секторів економіки словацького вченого М. Седлака [10, с. 50] у постіндустріальній фазі розвитку має прогресувати третинний сектор економіки (сектор послуг), концентруючи в собі до 80% усього економічно активного населення. В Україні у ньому на кінець 2009 р. працювало 62,1% від кількості зайнятих і 65,5% економічно активного населення [7].

Але ця до певної міри позитивна динаміка стає не повністю зрозумілою у силу того, що соціально-економічна дійсність не вкладається в рамки практики країн світової спільноти. Відомо, що попит на послуги зростає тоді, коли країна сягає високого рівня задоволення потреб населення в продукції первинного та вторинного секторів економіки.

За офіційними статистичними даними, наприкінці 2009 р. населення України було забезпечене товарами тривалого користування на рівні досить наближеному до раціональних норм. Зокрема забезпеченість телевізорами на 100 сімей становила 83%, холодильниками і морозильними камерами — 94,6%, пральними машинами — 102,4%, електропилососами — 123,3%, швейними машинами — 37,8%, легковими автомобілями — 64,5% [7]. Проте така динаміка до певної міри є штучно скоригованою через негативні демографічні зміни, оскільки реально продаж телевізорів через роздрібну мережу підприємств у період з 1990 по 2009 рр. скоротився у 2,9 раза, холодильників та морозильників — у 2,7 раза, пральних машин — у 3,4 раза, електропилососів — у 1,9 раза, швейних машин — у 23 рази, автомобілів — у 3,1 раза [7]. Можна передбачати, що на забезпеченість товарами тривалого користування впливала і наявність у населення речей, придбаних за радянських часів, які на сьогодні і морально, і фізично застаріли.

Платформою пошуку детермінант деструкцій у формуванні добробуту населення країни ми обрали структуру промислового комплексу. За нашими розрахунками, впродовж 1990–2009 рр. суттєво змінилося співвідношення між галузями інвестиційно-інноваційного характеру і сировинними або базовими галузями. Згідно з даними, наведеними на рис. 1, у 1990 р. питома вага базових галузей у структурі випуску промисло-

вої продукції складала 21,0%, а підприємств машинобудівного комплексу – 30,5%.

А у 2009 р. воно набуло практично зворотного характеру, оскільки частка базових галузей зросла на 16,4 відсоткових пункта (далі – в.п), а машинобудування і металообробки зменшилася на 11,0 в.п. Ця динаміка кореспондується з політикою сировинного та напівфабрикатного виробництва й експорту та втратою позицій у машинобудівній галузі.

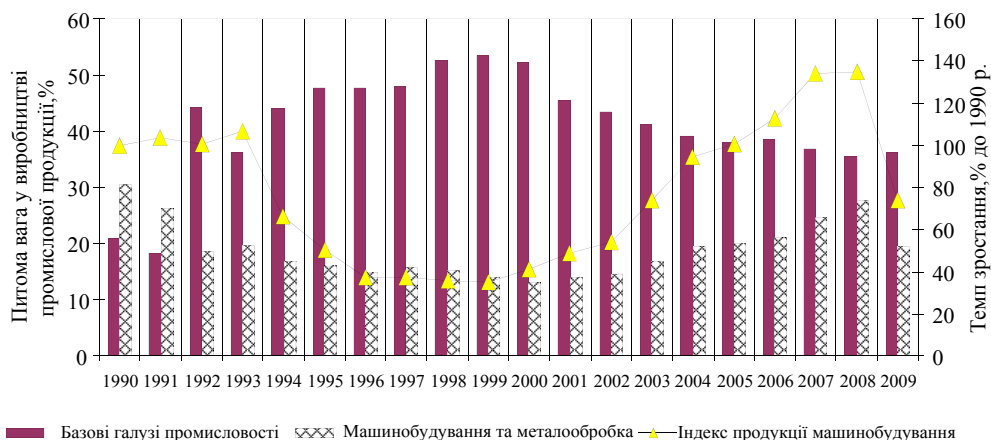

Рис. 1. Динаміка питомої ваги виробництва певних промислових галузей та темпів зростання продукції машинобудування у 1990–2009 рр.

За нашими розрахунками, тільки у 2005 р. було відновлено рівень виробництва машинобудування 1990 р., а вже у 2008 р. вдалося його перевищити на 34,7%. Проте у 2009 р. за результатами кризи виробництво продукції машинобудування не дотягувало більше 25% до рівня 1990 р. Не потрібно якогось особливого пояснення і позитивного сприйняття факту зростання обсягів машинобудівної продукції у 2005–2008 рр. в умовах зростання цін на них впродовж 1990–2008 рр. у 535806 разів.

Беззаперечним є факт того, що жодна з моделей соціально-економічного розвитку не позбавлена недоліків. Під сумнів зміст політики переструктурування господарського комплексу ставиться в іншому сенсі, а саме – в контексті зорієнтованості на підтримання та зростання добробуту населення. Звужено спрямована експортна політика мала б сприяти як економічним, так і соціальним зрушенням у конкретній галузі. Але і цього не сталося. Так, у металургійному виробництві кількість працюючих впродовж 1990–2008 рр. зменшилася на 27,7%, а заробітна плата порівняно з 1990 р. зменшилася більше ніж удвічі. Нетривалою була і цінова конкурентоспроможність вітчизняної металургійної продукції.

Не менш складною в інтерпретації структурних зрушень у напрямі постіндустріального суспільства постає і ситуація в споживчому комплексі із забезпеченням населення продовольчими товарами. З даних табл. 1, яку сформовано на підставі даних офіційної статистики України, впливає факт втрати первинним сектором економіки можливостей до забезпечення вітальних потреб населення.

Якщо у 1990 р. пересічний українець споживав продуктів харчування за вагою у межах норми, то у 2009 р. більш ніж на 15% менше [11, с. 475].

Нераціональною була і залишається структура споживання продуктів харчування. У раціоні українців сьогодні, як і в минулі роки, домінують низькопоживні на вітаміни продукти харчування. Ця обставина знаходить пояснення у стані і динаміці потенціалу сільського господарства щодо задоволення потреб у високопоживних продуктах харчування.

Йдеться про те, що проблему задоволення первинних життєвих потреб населення у спектрі їх споживчих якостей, з одного боку, і можливостей відповідних галузей щодо їх задоволення, з іншого, слід розглядати у сукупності. За логікою соціальної спрямованості трансформаційних перетворень та з урахуванням демографічної динаміки (кількість населення впродовж 1990–2009 рр. зменшилася на 11,4%) за адекватної політики розвитку агропромислового комплексу проблем із задоволенням продуктами харчування не мало б бути. Проте реалії, беззаперечно, засвідчують інше. Обсяг продукції сільського господарства в період з 1990 р. по 2009 р. зменшився на 30% в цілому. При цьому обсяг продукції рослинництва зменшився на 7,5, а тваринництва – на 48,9%. До того ж, як у рослинництві, так і у тваринництві домінуюча частка продукції вироблялася у домогосподарствах в умовах низької продуктивності праці через відсутність будь-яких засобів механізації.

Як мали б реагувати на ці зміни та можливості домогосподарств сільськогосподарські підприємства? За всіх можливих зигзагів реформаційних перетворень і міжгалузевих трансформацій спрямуванням їх діяльності мав би бути, у першу чергу, внутрішній ринок. Великі агрофірми беззаперечно мають переваги великотоварного суб'єкта з повним циклом виробництва, переробки і маркетингу. Але за станом на кінець 2009 р. сільськогосподарські підприємства, які обробляли від 4000 га сільськогосподарських угідь і більше, за питомою вагою у їх загальній кількості не перевищували 1,7%. Але зорієнтованість на швидкий прибуток переорієнтувала всі сільськогосподарські підприємства без винятку на експорторієнтоване рослинництво. Посівні площі під озимі зернові у 2009 р. перевищили за питомою вагою рівень 1990 р. на 4,2%, під соняшник – втричі, під ріпак – у 14 разів. Економічний раціоналізм у сільському господарстві призвів до скорочення у 3,8 раза посівних площ під кормовими культурами і сприяв тим самим ліквідації неприбуткового тваринництва, порушенню сівозмін, деградації сільськогосподарських земель тощо. І взагалі 88,5% зернових культур, 89,4 олійних культур, 79,7 картоплі, 65,2 худоби та птиці, 57 винограду, 50,7 овочів, 77,6% яєць було поставлено сільськогосподарськими підприємствами на експорт. Така модель сільського господарства не має перспектив щодо виконання галуззю свого соціального призначення. Тим більше, що потенціал галузі у її нинішньому структуруванні суб'єктів господарювання дозволяє забезпечити населення м'ясом на 59,5% від раціональних норм споживання, молоком – на 70, фруктами і ягодами – на 46,9% [7].

Виокремлюючи факти переструктурування промислового і сільськогосподарського секторів економіки на користь сфери послуг, ми виходили з того, що стан, до якого мав прийти господарський комплекс через 15–20 років як результат його свідомого конструювання, не може оціню-

Таблиця 1

**Забезпеченість населення України продуктами харчування за різними стандартами
в 1990–2009 рр.***

Продукт харчування	Рациональна норма споживання (РНС)		Фактичне споживання, кг						Співвідношення, %			
	Інституту харчування АМН СРСР (I)	Інституту гігієни харчування УРСР (II)	Рік						2009 до 1990	2009 до РНС(I)	2009 до РНС(II)	1990 до РНС(I)
			1990	1995	2000	2003	2006	2009				
М'ясо і м'ясопродукти	70,0	74,8	68,0	39,0	33,0	35,0	42,0	50,0	73,5	71,4	66,8	97,1
Молоко і молочні продукти	360,0	433,6	373,0	244,0	198,0	226,0	235,0	212,0	56,8	58,9	48,9	103,6
Яйця, шт	265,0	365,0	272,0	171,0	164,0	214,0	251,0	272,0	100,0	102,6	74,5	102,6
Риба і рибопродукти	18,2	18,2	17,5	3,6	8,3	12,0	14,1	15,1	86,3	83,0	83,0	96,2
Цукор	35,3	36,5	50,0	32,0	37,0	36,0	40,0	38,0	76,0	107,6	104,1	141,6
Олія	13,2	7,3	11,6	8,2	9,3	11,3	13,6	15,4	132,8	116,7	211,0	87,9
Картопля	105,0	96,7	131,0	124,0	135,0	138,0	134,0	133,0	101,5	126,7	137,5	124,8
Овочі і баштанні	140,0	146,0	102,0	97,0	101,0	114,0	127,0	137,0	134,3	97,9	93,8	72,9
Фрукти і ягоди	75,0	-	47,0	33,0	29,0	33,0	35,0	46,0	97,9	130,5	-	62,7
Хлібні продукти	115,0	120,4	141,0	128,0	124,0	125,0	120,0	112,0	79,4	97,4	93,0	122,6
Усього за вагою, кг	931,7	933,5	941,1	708,8	674,6	751,7	785,8	785,7	83,5	84,3	84,2	101,0
												100,8

*Складено і розраховано автором за даними [7;11, с. 433, 475].

ватися інакше, ніж у параметрах наближення до забезпечення цивілізаційних стандартів споживання та розвитку людини. Реально ж ситуація відтворює рух від ірраціонально організованого господарського комплексу до ще більш ірраціонального за метою системного розвитку.

Висновки. Отже, за результатами майже двадцятирічного реформування і розбудови соціальної держави, раціонально структурованого господарського комплексу з погляду забезпечення поточних і перспективних потреб населення Україна так і не набула. Держава, на наш погляд, не використала як слід регулятивні ресурси, які мала. Через це поряд із штучним гальмуванням ефективних структурних перетворень було допущено чимало грубих помилок і прорахунків у практичному. Звідси й відповідна трансформація структури її народного господарства.

Розвиток виробництв, які б сприяли змінам на краще добробуту населення, так і не забезпечено. В економічно розвинутих країнах держава під час трансформаційних перетворень перебирає на себе функції регулювання відтворювальних процесів. В Україні ж урядові інституції орієнтувалися на вихідні ортодоксальні установки капіталістичного минулого. А потрібно було діючі інституції наповнити новим змістом і функціонально узгодити з тими, що з'явилися в ринкових умовах.

Тому необхідно кардинально змінити підходи до формування та механізм реалізації структурної політики, пріоритети якої мають визначатися на базі довго- та середньотермінових основ соціалізації економіки. Слід свідомо здійснювати структурні перетворення економіки взагалі і її первинного та вторинного секторів зокрема, обґрунтовувати шляхи та форми преференцій товаровиробникам, державної підтримки, перепрофілювання та закриття окремих підприємств, визначити фінансові джерела реалізації суспільних пріоритетів. З огляду на це набуває особливої актуальності проблема прогнозування подальшого розвитку подій та окремих процесів структурної перебудови, які могли б стати основою практичних дій уряду.

Список використаної літератури

1. Экономические отношения в капитальном строительстве: финансово-кредитные вопросы теории и практики / под ред. В.И. Бугато и М.Х. Лapidуса. — Л.: Стройиздат, 1989. — 532 с.
2. Зеленкова Н.М. Финансирование и кредитование капитальных вложений: учебник / Н.М. Зеленкова. — 3-е изд. перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 1990. — 221 с.
3. Емельянов А.С. Обновление рабочих мест и их сбалансированность с трудовыми ресурсами: монография / А.С. Емельянов, И.К. Бондарь, А.Ф. Ковалев и др. — К.: Наукова думка, 1987. — 247 с.
4. Покуса А.А. Аттестация рабочих мест на промышленном предприятии / А.А. Покуса, И.В. Франдюк. — К.: Техніка, 1984. — 75 с.
5. Моделі ендегенного зростання економіки України: наук. вид. / за ред. М.І. Скрипченко. — К.: Ін-т екон. та прогнозування, 2007. — 576 с.
6. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект): наук. монографія / С.А. Єрохін. — К.: Світ знань, 2002. — 528 с.
7. www.ukrstat.gov.ua

8. Basic Statistics of the Community // Eurostat. — 1993. — Р. 41, 42, 45.
9. Назаренко В.И. Состояние сельского хозяйства в России в период переходной экономики / В.И. Назаренко. — М., 1994. — 374 с.
10. Седлак М. Тенденции развития секторальной структуры экономики / М. Седлак // Проблемы теории и практики управления. — 1998. — № 4. — С. 47–57.
11. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи). Інститут економічного прогнозування / за ред. В.М. Гейця. — К.: Логос, 1999. — С. 31.

Рассмотрены результаты реструктурирования хозяйственного комплекса страны на протяжении 1990–2009 гг. в контексте цивилизационных стандартов развития. Выявлено влияние структурных изменений в секторах экономики на их состояние и потенциалы относительно обеспечения разнообразных потребностей населения. Выявлены погрешности в практической реализации структурной политики и предложен механизм их устранения.

Ключевые слова: хозяйственный комплекс, структурные преобразования, оценка, потребности населения, проблемы, перспективы.

The results of the restructuring of the economic complex of the country during 1990–2009 years in the context of civilization development standards were considered. The effect of structural changes in sectors of the economy on their condition and potentiality concerning providing a wide range of population needs was revealed. Aberrations in the practical implementation of structural policy were grounded and the mechanism for their removal was suggested.

Key words: economic complex, structural change, assessment, population needs, problems, prospects.

Надійшло 07.09.2011.

УДК 330.111.66

В.В. Гончарук

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ДИНАМІКИ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ І ВЗАЄМОВПЛИВУ

Розглянуто результати економічної і соціальної динаміки господарського комплексу та соціуму через призму їх взаємозв'язку і взаємовпливу. Висунуто і обґрунтовано гіпотезу щодо інерційності соціальної підсистеми в умовах фрагментарної політики забезпечення суспільної динаміки.

Ключові слова: соціально-економічна динаміка, оцінка, деструкції, гіпотеза, інерційність соціальної підсистеми.

Вступ. Беззаперечною реальністю сьогодення є визнання соціального призначення держави і звернення в силу цього, як ніколи раніше, до соціальних аспектів забезпечення суспільної динаміки. Подібна зорієнтованість, незважаючи на її природність, вимагає відповідної трансформації економічної системи будь-якої країни і об'єктивно зумовлює необ-